

Tulkintoja ja konteksteja

Heikki Pesonen
Helsingin yliopisto

Asioiden ja ilmiöiden tulkintakonteksti rakentuu kahdenlaisista elementeistä. Ensinnäkin siihen sisältyvät tulkitsijan tai tulkitsijoiden tiedot ja kokemukset. Tällöin puhutaan tulkitsijoiden kulttuurisista resursseista. Toiseksi tulkintatapoihin vaikuttavat aina tulkitsijoiden intressit eli kiinnostukset ja tavoitteet. Todellisuuden tulkinnallista luonnetta korostavassa näkemyksessä esitetään, että ottamalla huomioon tulkintakonteksti on mahdollista selittää esimerkiksi yhteiskuntaelämässä ja maailmanpolitiikassa esiin tulevia tulkintaeroja, jotka ovat usein erilaisten konfliktien taustalla (Ks. Rikama 2015).

Uskontoa tutkittaessa tulkintakontekstin huomioon ottaminen mahdollistaa esimerkiksi uskonnollisen tradition erilaisten tulkintojen sitomisen siihen sosiohistorialliseen ympäristöön, jossa ne ovat syntyneet ja jossa ne vaikuttavat. Tällöin – ulkopuoliselle tarkastelijalle ehkä vierailta tai oudoilta tuntuvat – tulkinnat tulevat ymmärrettävämmiksi. Samoin voidaan tarkastella erilaisissa tulkintatavoissa tapahtunutta historiallista muutosta ja sitä, minkälaisista intresseistä käsin tulkintoja on esitetty ja minkälaisia käytänteitä ne ovat tuottaneet.

Toisaalta tulkintakontekstin huomioiminen ja esiin nostaminen mahdollistaa myös oman tieteenalan vakiintuneiden tulkintatapojen kriittisen tarkastelun. Hyvänä esimerkkinä tästä on uskontotieteessä viime aikoina voimistunut keskustelu niin sanotusta maailmanuskontojen paradigmasta. Tällä viitataan sekä mediassa että koulu- ja jossain määrin myös yliopisto-opetuksessa ja tutkimuksessa vallalla olevaan tapaan jäsentää maailman uskonnollista kenttää selkeiden ja monesti myös tiukkarajaisten uskontokategorioiden (islam, buddhalaisuus, kristinusko jne.) kautta. (Ks. Owen 2011.) Tämän numeron artikkelit ja katsaukset tarkastelevat näitä teemoja erilaisten aiheiden, aineistojen ja näkökulmien kautta, ja valottavat osaltaan myös uskonnollisten ja uskonnosta tehtyjen tulkintojen kontekstuaalista luonnetta.

Alexandra Bergholm paikantaa sitä, millä tavalla Stonehengestä on esitetty erilaisia tulkintoja eri aikoina ja pyritytty samalla määrittelemään monumentin merkitystä kustakin tulkintakontekstista käsin. Arvoituksellinen megaliittinen rakennelma on toiminut välineenä niin kansakunnan kristilliseen perintöön johdetun menneisyyden rakentamisessa, ja tätä kautta kansallisen identiteetin pönkittäjänä kuin erilaisten uskonnollisista lähtökohdista ponnistavien tulkintojen kohteena. Oleellista näissä näkemyksissä on ollut se, että Stonehengen ja siihen sidottujen tulkintojen avulla on rakennettu kollektiivista identiteettiä; sen avulla on siis vahvistettu kustakin sosiohistoriallisesta kontekstista käsin yhteenkuuluvuutta johonkin sosiaaliseen ryhmään. Bergholm osoittaa artikkelissaan myös sen, miten Stonehenge on toiminut erilaisten valtataisteluiden areenana taloudellisten, poliittisten, tieteellisten ja uskonnollisten intressien törmäessä toisiinsa.

Talvikki Ahonen tutkii artikkelissaan sekä kirkkoturvakäytännön muotoutumista Suomessa että kirkkoturvainstituution suhdetta muihin instituutioihin, varsinkin lakiin ja valtioon. Ahonen määrittelee kirkkoturvan kristillisten seurakuntien keinoksi, ”jolla ne pyrkivät estämään epävakaa statuksella oleskelevan siirtolaisen karkotuksen maasta” Samalla pyritään laillistamaan siirtolaisen oleskelu Suomessa. Artikkelissa havainnollistuu se, miten kysymystä jonkin toimintamuodon – eli tässä tapauksessa kirkkoturvatoiminnan – oikeutuksesta voidaan tulkita ja perustella päinvastaisista intresseistä käsin vetoamalla samaan lähteeseen, joka tässä tapauksessa on suomalainen lainsäädäntö. Kirkkoturvan puolestapuhujat näkevät, että kirkkoturva on oikeusvaltion perusperiaatteiden mukaista ja vahvistaa demokratiaa ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa. Vastustajat ovat puolestaan esittäneet, että kirkkoturva rapauttaa oikeusvaltiota ja demokraattista järjestelmää. Kirkkoturvaa onkin yhdeltä suunnalta kuvattu laittomaksi kansalaistottelemattomuudeksi ja toiselta suunnalta demokratian mukaiseksi aktivismiksi.

Tea Holmin katsauksessa suomalaiseen spiritualismiin tulee esille se, miten spiritualismi voi määrittyä monin tavoin myöskin samasta tulkintakehikosta käsin. Kun uskontotieteilijä näkee kyseisessä ilmiössä monenlaisia uskontoon liitettäviä piirteitä, spiritualistit itse sijoittavat näkemyksensä ja toimintansa joko tieteen, filosofian tai uskonnon piiriin, riippuen kulloisestakin tulkintakontekstista. Joissakin sosiohistoriallisissa tilanteissa on ollut mielekkäämpää ja käytännöllisempää esittää ja kehystää oma perinne uskonnoksi kuin tieteeksi tai filosofiaksi. Toisaalta spiritualistit ovat saattaneet määritellä omaa maailmankatsomustaan samanaikaisesti näistä kaikista tulkintakehyksistä käsin.

Uskonnollisuuden kontekstuaalisista tulkinnoista ja uskonnon erilaisista jäsennyksistä on myös kyse Itä-Suomen yliopiston uskontotieteen professoriksi 1.1.2018 valitun Timo Kallisen professuuriesitelmässä. Siinä pohditaan aihetta havainnollistavien ja Kallisen omaan tutkimukseen perustuvien empiiristen esimerkkien kautta sitä, miten maailmanuskontojen paradigman kautta tapahtuvat uskontoperinteiden tilastolliset jäsennykset ja niiden rajojen tarkat määrittelyt antavat usein virheellisen kuvan ihmisten arkielämän todellisuudesta, jossa esimerkiksi islamin, kristinuskon ja kansanuskon elementit yhdistyvät luontevasti toisiinsa. Kallinen näkee uskontotieteen tehtäväksi sen osoittamisen, miten modernien valtioiden käyttämät käsitteet ovat kulttuurisidonnaisia ja historiallisesti rakentuneita, siis riippuvaisia kulloisestakin tulkintakontekstista ja siihen liittyvistä intresseistä.

Malin Fredriksson tarkastelee katsauksessaan Tukholman poliisimuseossa pidettävää näyttelyä, jossa käydään keskustelua viharikoksista, niiden taustalla vaikuttavista mekanismeista ja niiden seurauksista. Näyttelyssä vierailijalle mahdollistetaan viharikoksiin liittyvien monenlaisten tulkintakehysten kokeminen. Yhtäältä hänelle esitellään viharikoksen uhrin kokemuksia, ja toisaalta hänet asetetaan tekijän ja rikoksen todistajan asemaan. Miltä vihaaminen tuntuu? Miltä se tuntuu, kun joutuu olemaan mukana viharikoksessa? Fredrikssonin mukaan erilaisten perspektiivien vaihtelu mahdollistaa myös viharikoksen tekijän lähtökohtien ja ajattelun paremman ymmärtämisen. Kirja-arvostelussaan Aura Alarto arvioi enimmäkseen antropologisen koulutuksen saaneiden tutkijoiden artikkeleista koostuvaa kirjaa ateismista ja uskonnottomuudesta. Alarto nostaa esille erityisesti sen, miten tässäkin teoksessa kannetaan huolta ateismista ja uskonnottomuudesta käytettävän käsitteistön sekavuudesta ja siitä, miten uskonnottoman identiteetti määrittyy aina uskonnon kautta.

Kirjallisuus

Owen, Suzanne

2011 The World Religions paradigm. Time for a change. *Arts & Humanities in Higher Education* vol 10 (3): 253–268.

<https://doi.org/10.1177/1474022211408038>

Rikama, Juha

2015 Tosiasia vai tulkinta? *Tieteessä tapahtuu* 2/2015: 35–37.

